

**અસ્વીકરણ:** સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

**DISCLAIMER:** The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

અનામત રાખ્યા તારીખ : ૨૨/૦૧/૨૦૨૬

જાહેર કર્યા તારીખ : ૧૭/૦૪/૨૦૨૬

ગુજરાત ઉચ્ચ અદાલત, અમદાવાદ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ અપિલકેશન નં. ૧૭૫૧૯/૨૦૧૩

મંજૂરી અને સહી માટે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી ડી.એન. રે

=====

| રિપોર્ટિંગની મંજૂરી | હા | ના |
|---------------------|----|----|
|                     |    |    |

=====

કાલાજી મફાજી ખાંટ

વિરુદ્ધ

ગુજરાત રાજ્ય અને અન્ય

ઉપસ્થિતિ:

અરજદાર(ઓ) નં. ૧ તરફથી શ્રી પી.એચ. પાઠક (કકપ) વતી સુશ્રી  
રીના કામાની, વકીલ

સામાવાળા(ઓ) નં. ૧, ૨, ૩ તરફથી એ.જી.પી. શ્રી સંજય ઉધવાણી

કોરમ: માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી ડી.એન. રે

સી.એ.વી. ચુકાદો

૧. અરજદાર વતી વિદ્વાન વકીલ શ્રી પી. એચ. પાઠક તરફથી ઉપસ્થિત  
વિદ્વાન વકીલ સુશ્રી રીના કામાની અને સામાવાળા નં. ૧, ૨ અને ૩ તરફથી  
ઉપસ્થિત વિદ્વાન આસિસ્ટન્ટ ગવર્નમેન્ટ પ્લીડર શ્રી સંજય ઉધવાણીને  
સાંભળવામાં આવ્યા.

૨. હાલની અરજી તરફ દોરી જતી મહત્વપૂર્ણ હકીકતો, સંક્ષિપ્તમાં, અન્ય  
બાબતો સાથે નીચે મુજબ છે:—

૨.૧ અરજદારના પિતા, જેઓ સરકારી સેવામાં ફરજ બજાવતા હતા, તેઓ ચાલુ નોકરી દરમિયાન તા. ૦૭.૦૬.૨૦૦૩ ના રોજ અવસાન પામ્યા હતા. તેમના અવસાન પર, અરજદારે અનુકંપાના આધારે નિમણૂક માંગી હતી; જોકે, સક્ષમ સત્તાવાળાઓ દ્વારા આવો લાભ નકારવામાં આવ્યો હતો. તેનાથી વ્યથિત થઈને, અરજદારે આ કોર્ટ સમક્ષ સ્પેશિયલ સિવિલ અપિલકેશન નં. ૭૨૧૫/૨૦૧૦ દાખલ કરેલ. વિદ્વાન સિંગલ જજ દ્વારા સદર અરજી મંજૂર કરવામાં આવી હતી, જેમાં સામાવાળાઓને અનુકંપા નિમણૂકોનું નિયમન કરતી પ્રવર્તમાન યોજના અનુસાર અરજદારના કેસની વિચારણા કરવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો. સામાવાળાઓએ સદર નિર્ણયથી અસંતુષ્ટ થઈને ડિવિઝન બેન્ચ સમક્ષ લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ દાખલ કરેલ; જોકે, તે ફગાવી દેવામાં આવી હતી, જેનાથી વિદ્વાન સિંગલ જજનો હુકમ બહાલ રહ્યો હતો.

૨.૨ અરજદારનો એવો કેસ છે કે ઉપરોક્ત ન્યાયિક ચુકાદાઓ છતાં, સામાવાળાઓ આ કોર્ટ દ્વારા જારી કરાયેલા નિર્દેશોનું પાલન કરવામાં નિષ્ફળ રહ્યા હતા. પરિણામે, અરજદારે મિસલેનિયસ સિવિલ અપિલકેશન નં. ૭૮૪/૨૦૧૧ દાખલ કરીને કોર્ટના તિરસ્કાર (કન્ટેમ્પ્ટ) ની કાર્યવાહી શરૂ કરી હતી. તેના અનુસંધાને, સામાવાળાઓએ અરજદારને અનુકંપાના આધારે નિમણૂક આપતો હુકમ જારી કર્યો હતો. તેના સમર્થનમાં, અરજદારને સામાવાળા નં. ૩ હેઠળ સફાઈ કામદાર (વર્ગ ૪) ના પદ પર કચેરી હુકમ તા. ૦૭.૦૫.૨૦૧૧ દ્વારા નિમણૂક આપવામાં આવી હતી, અને તેઓ તા. ૧૧.૦૫.૨૦૧૧ થી સેવામાં જોડાયા હતા.

૨.૩ ત્યારબાદ, સામાવાળા નં. ૩ એ તા. ૨૫.૦૩.૨૦૧૩ ના હુકમ દ્વારા, અન્ય બાબતોની સાથે એવા કારણોસર કે ભૂતકાળમાં અરજદાર સામે પ્રોહિબિશનના બે કેસો નોંધાયા હતા અને અરજદારની જન્મ તારીખમાં વિસંગતતા હતી, અરજદારની સેવાઓ તાત્કાલિક અસરથી સમાપ્ત કરી દીધી. સેવા સમાપ્તિના સદર હુકમથી વ્યથિત થઈને, અરજદારે સામાવાળા નં. ૩ ને કાનૂની નોટિસ પાઠવી હતી, જેમાં એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે વાદગ્રસ્ત કાર્યવાહી પ્રથમ દ્રષ્ટિએ જ ગેરકાયદેસર, મનસ્વી અને કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતોનું ઉલ્લંઘન કરનારી છે, કારણ કે કાયદા હેઠળ વિચારવામાં આવેલી યોગ્ય પ્રક્રિયાનું પાલન કરવામાં આવ્યું ન હતું. સદર નોટિસ ત્યારબાદ સામાવાળા નં. ૩ દ્વારા પોલીસ કમિશનર, ટેકનિકલ સર્વિસીસ, ગુજરાત રાજ્યને પત્રવ્યવહાર તા. ૨૦.૦૪.૨૦૧૩ દ્વારા મોકલવામાં આવી હતી. અરજદારના જણાવ્યા મુજબ, વાજબી સમય વીતી જવા છતાં, સત્તાવાળાઓ તરફથી કોઈ અસરકારક પ્રતિસાદ કે નિરાકરણ મળ્યું ન હતું.

૩. ઉપરોક્ત સંજોગોમાં, અરજદારે તા. ૨૫.૦૩.૨૦૧૩ ની વાદગ્રસ્ત સેવા સમાપ્તિની કાયદેસરતા અને માન્યતાને પડકારતાં અને અરજીમાં માંગ્યા મુજબની યોગ્ય દાદ મેળવવા માટે ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ આ કોર્ટના રિટ અધિકારક્ષેત્રનો આશરો લીધેલ છે, જેમાં અન્ય બાબતોની સાથે નીચે મુજબની અરજો કરવામાં આવી છે:—

“એ. આપ નામદાર મહેરબાની કરીને મેન્ડામસ અને/અથવા સર્જિયોરાની સ્વરૂપની રિટ અથવા અન્ય યોગ્ય રિટ, હુકમ અથવા નિર્દેશ જારી કરવા મહેરબાની કરશો, જેમાં એનેક્સર-બી ખાતેના હુકમ દ્વારા અરજદારની સેવા સમાપ્ત કરવાની સામાવાળા નં. ૨ અને ૩ ની કાર્યવાહીને ગેરકાયદેસર, અન્યાયી, મનસ્વી અને ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૪ અને ૧૬ તેમજ કુદરતી ન્યાય અને નિષ્પક્ષતાના સિદ્ધાંતોનું ઉલ્લંઘન જાહેર કરવા અને સદર હુકમને રદ અને બાતલ કરવા તથા સામાવાળાઓને અરજદારને સેવામાં પુનઃસ્થાપિત કરવા અને તમામ આનુષંગિક લાભો આપવાનો નિર્દેશ આપવા મહેરબાની કરશો.

બી. આપ નામદાર અરજદારની સેવા સમાપ્તિના વાદગ્રસ્ત હુકમને શિક્ષાત્મક અને કાયદાની યોગ્ય પ્રક્રિયાનું પાલન કર્યા વિનાનો જાહેર કરવા મહેરબાની કરશો અને સદર હુકમ રદ અને બાતલ કરવા તથા સામાવાળાઓને અરજદારને જાણે કે સેવા સમાપ્તિનો હુકમ જારી કરવામાં આવ્યો જ ન હતો તે રીતે સેવામાં પુનઃસ્થાપિત કરવા અને તમામ આનુષંગિક લાભો આપવાનો નિર્દેશ આપવા મહેરબાની કરશો.

સી. આ અરજી દાખલ કરવા અને આખરી નિકાલ પેટિંગ હોય તે દરમિયાન, એનેક્સર-બી ખાતે અરજદારની સેવા સમાપ્તિના હુકમના વધુ અમલ અને સંચાલનને સ્થગિત કરવા અને સામાવાળાઓને અરજદારને તાત્કાલિક સેવામાં લેવાનો નિર્દેશ આપવા મહેરબાની કરશો.

ડી. ન્યાયના હિતમાં આ નામદાર કોર્ટને યોગ્ય અને યોગ્ય જણાય તેવી અન્ય કોઈપણ અને વિશેષ દાદ આપવા.”

૪. અરજદાર વતી શ્રી પી. એચ. પાઠક તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વકીલ સુશ્રી રીના કામનીએ એવી દલીલ કરી છે કે અરજદારની સેવાઓ તા. ૨૫.૦૩.૨૦૧૩ ના હુકમ દ્વારા બે કારણોસર સમાપ્ત કરવામાં આવી હતી, એટલે કે: (૧) જન્મના દાખલામાં નોંધાયેલી અરજદારની જન્મ તારીખ અને શાળા છોડ્યાના પ્રમાણપત્ર (એલ.સી.) વચ્ચેની કથિત વિસંગતતા; અને (૨) સેવામાં પ્રવેશતા પહેલાં અરજદાર સામે નોંધાયેલા અને સાબિત થયેલા હોવાનું જણાવાયેલ બે ગુનાહિત ભૂતકાળની હાજરી, જે પોલીસ અધિક્ષક, ગાંધીનગર દ્વારા રજૂ કરાયેલા તા. ૩૧.૦૭.૨૦૧૧ ના તપાસ અહેવાલમાં દર્શાવેલ છે.

૪.૧ વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે વાદગ્રસ્ત સેવા સમાપ્તિ અરજદારે બે વર્ષથી વધુ સેવા પૂર્ણ કર્યા પછી, કોઈ પૂર્વ નોટિસ આપ્યા વિના અને ખાતાકીય કાર્યવાહીની ગેરહાજરીમાં કરવામાં આવી છે, જેથી કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતોનું ઉલ્લંઘન થયું છે. એ બાબત નિર્દેશિત કરવામાં આવી છે કે અગાઉ, અરજદારે અનુકંપા નિમણૂકના પોતાના દાવાના અસ્વીકારને પડકારતાં સ્પેશિયલ સિવિલ અપિલકેશન નં. ૭૨૧૫/૨૦૧૦ દ્વારા આ કોર્ટનો આશરો લીધેલ હતો. સદર અરજી મંજૂર કરવામાં આવી હતી, અને સામાવાળાઓને પ્રવર્તમાન નીતિ અનુસાર અરજદારના કેસની પુનઃવિચારણા કરવાનો નિર્દેશ

આપવામાં આવ્યો હતો. તેના અનુસંધાને, અને અરજદારના યોગ્ય વેરિફિકેશન પછી, અરજદારને અનુકંપાના આધારે નિમણૂક આપવામાં આવી હતી.

**૪.૨** જ્યાં સુધી જન્મ તારીખમાં વિસંગતતાને લગતા પ્રથમ કારણનો સંબંધ છે, સુશ્રી કામની રજૂઆત કરે છે કે અરજદારે શાળા છોડ્યાના પ્રમાણપત્રમાં દર્શાવેલ જન્મ તારીખના આધારે કોઈપણ લાભનો દાવો ન કરવાની સ્પષ્ટ બાંહેધરી આપી છે અને જન્મના દાખલામાં નોંધાયેલી જન્મ તારીખથી જ શાસિત થવા સંમતિ આપી છે. આ બાબત અંગે તા. ૨૪.૧૧.૨૦૨૫ નું સોગંદનામું પણ રેકૉર્ડ પર મૂકવામાં આવ્યું છે.

**૪.૩** કથિત ગુનાહિત ભૂતકાળને લગતા બીજા કારણના સંબંધમાં, એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે નિમણૂકના સમયે, અરજદાર પાસેથી કોઈ ભૂતકાળના કે પેન્ડિંગ ફોજદારી કેસો જાહેર કરવાની માંગણી કરવામાં આવી ન હતી કે ખુલાસો માંગવામાં આવ્યો ન હતો. એવી દલીલ કરવામાં આવી છે કે જો આવી માહિતી માંગવામાં આવી હોત, તો અરજદારે સંબંધિત વિગતો યોગ્ય રીતે પૂરી પાડી હોત. સુશ્રી કામનીએ પેપર-બુકના પાના નં. '૨૧' પર દર્શાવેલ વિભાગ દ્વારા માંગવામાં આવેલા દસ્તાવેજોની ચાટી તરફ ધ્યાન દોર્યું છે, જેથી દર્શાવી શકાય કે અરજદાર પાસેથી ક્યારેય આવી કોઈ માહિતી માંગવામાં આવી ન હતી. નિમણૂકના તબક્કે જરૂરી દસ્તાવેજો નીચે મુજબ ગણાવવામાં આવ્યા છે:

- વિભાગના વડાનું પ્રમાણપત્ર કે મૃતકના આશ્રિત સભ્ય નોકરી/ધંધો કરતા નથી;
- સોગંદનામું;
- મૃતકના મરણના દાખલાની પ્રમાણિત નકલ;
- વારસાઈ પ્રમાણપત્ર (પેઢીનામું);
- આશ્રિત અરજદારના જન્મના દાખલાની નકલ;
- ડ્રાઇવિંગ લાયસન્સની નકલ;
- નિયમિત નિમણૂક માટેના નિમણૂક હુકમની નકલ;
- આશ્રિત અરજદારનું નામ નોમિની તરીકે દર્શાવવામાં આવ્યું છે તેના પુરાવા તરીકે નોમિનેશન ફોર્મની પ્રમાણિત નકલ;
- પ્રથમ દરખાસ્ત/અરજીનું પ્રમાણપત્ર;
- રાજ્ય સરકારના કર્મચારી હોવા અંગેનું પ્રમાણપત્ર;
- મૃતકના શાળા છોડ્યાના પ્રમાણપત્ર (એલ.સી.) ની પ્રમાણિત નકલ;
- સેવાપોથી (સર્વિસ બુક) ના પ્રથમ પાનાની નકલ;
- સંમતિ પત્રક;

- શારીરિક ક્ષમતા અંગેના તબીબી પ્રમાણપત્રની નકલ;
- આવક અંગેનું પ્રમાણપત્ર;
- જાતિનું પ્રમાણપત્ર.

૪.૪ વધુમાં એવી દલીલ કરવામાં આવી છે કે સામાવાળાઓ દ્વારા જેના પર આધાર રાખવામાં આવ્યો છે તે બે પ્રોહિબિશન કેસો વર્ષ ૨૦૦૭ અને ૨૦૦૮ ના છે, જે અનુક્રમે તા. ૦૮.૦૭.૨૦૦૭ અને ૧૩.૦૧.૨૦૦૮ ના રોજ રૂ. ૫૦/- અને રૂ. ૧૦૦/- ના નજીવા દંડની સાથે પૂર્ણ થઈ ગયા હતા. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે અરજદારને ત્યારબાદ વર્ષ ૨૦૧૧ માં અનુકંપા નિમણૂક આપવામાં આવી હતી, એટલે કે સદર કાર્યવાહી પૂર્ણ થયા પછી. આવા સંજોગોમાં, એવી ભારપૂર્વક રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે નિમણૂકના સમયે ન તો કોઈ ફોજદારી કેસ ચાલુ હતો કે ન તો અરજદાર માટે મહત્વપૂર્ણ હકીકતો છુપાવવાનો કોઈ પ્રસંગ હતો. વધુમાં એ બાબત નિર્દેશિત કરવામાં આવી છે કે આ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલા તા. ૨૦.૧૦.૨૦૧૬ ના હુકમ અનુસાર, જેના દ્વારા સામાવાળાઓને સંબંધિત સમયે અરજદાર પાસેથી ફોજદારી કેસો પેલિંગ હોવા અંગે કોઈ ચોક્કસ માહિતી માંગવામાં આવી હતી કે કેમ તે સ્પષ્ટ કરતું સોગંદનામું ફાઈલ કરવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો, સામાવાળા નં. ૩ આવી કોઈ આવશ્યકતા દર્શાવવામાં નિષ્ફળ રહ્યા હતા. આમ, હકીકતો છુપાવવાનો કોઈ કેસ બનતો નથી.

૪.૫ વિદ્વાન વકીલ સુશ્રી કામનીએ વધુમાં રજૂઆત કરી છે કે ઉપરોક્ત પ્રોહિબિશન કેસો સામાન્ય પ્રકારના હતા, જે નાની ક્ષતિઓ અથવા અવિવેકમાંથી ઉદ્ભવ્યા હતા, જેને સમગ્ર હકીકતલક્ષી પરિસ્થિતિમાં ઉદારતાથી જોવું જોઈએ. એવી દલીલ કરવામાં આવી છે કે આવી નાની ઘટનાઓ અરજદારની રોજગારી માટે નુકસાનકારક ન હોવી જોઈએ, ખાસ કરીને અનુકંપા નિમણૂકના સંદર્ભમાં. આ રજૂઆતના સમર્થનમાં, (૨૦૧૧) ૪ એસ.સી.સી. ૬૪૪ માં રિપોર્ટ થયેલ કમિશનર ઓફ પોલીસ અને અન્ય વિરુદ્ધ સંદીપ કુમાર ના કેસમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદા પર આધાર રાખવામાં આવ્યો છે, જેમાં નીચે મુજબ ઠરાવવામાં આવ્યું છે:—

“૮. ....જ્યારે આ ઘટના બની ત્યારે સામાવાળાની ઉંમર આશરે ૨૦ વર્ષની હોવી જોઈએ. તે ઉંમરે યુવાન લોકો ઘણીવાર અવિવેકપૂર્ણ ભૂલો કરે છે, અને આવા અવિવેકને ઘણીવાર માફ કરી શકાય છે. છેવટે, યુવાની તો યુવાની છે. તેમની પાસેથી વૃદ્ધ લોકો જેટલી પરિપક્વ રીતે વર્તવાની અપેક્ષા રાખવામાં આવતી નથી. તેથી, અમારો અભિગમ યુવાનો દ્વારા કરવામાં આવતી નાની ક્ષતિઓને માફ કરવાનો હોવો જોઈએ, નહીં કે તેમને તેમના બાકીના જીવન માટે ગુનેગાર તરીકે ઓળખાવવાનો.

૧૨. એ સાચું છે કે અરજી ફોર્મમાં સામાવાળાએ ઉલ્લેખ કર્યો ન હતો કે તેઓ આઈ.પી.સી. ની કલમ ૩૨૫/૩૪ હેઠળના ફોજદારી કેસમાં

સંડોવાયેલા હતા. સંભવતઃ તેમણે એવા ડરથી આનો ઉલ્લેખ ન કર્યો હોય કે જો તેઓ તેમ કરશે તો તેઓ આપમેળે અયોગ્ય ઠરશે. કોઈપણ સંજોગોમાં, આ હત્યા, ધાડ કે બળાત્કાર જેવો ગંભીર ગુનો નહોતો, અને તેથી આ બાબતમાં વધુ ઉદાર વલણ અપનાવવું જોઈએ.”

**(ભાર આપેલ છે)**

૫. સામાવાળા નં. ૧, ૨ અને ૩ તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન આસિસ્ટન્ટ ગવર્નમેન્ટ પ્લીડર શ્રી સંજય ઉધવાણીએ રિટ અરજીનો ભારપૂર્વક વિરોધ કર્યો છે અને એવી રજૂઆત કરી છે કે અરજદારની સેવા સમાપ્તિ યોગ્ય અને કાયદેસર છે, કારણ કે અરજદારે સેવામાં પ્રવેશ મેળવતી વખતે પોતાની જન્મ તારીખ અંગે ખોટી રજૂઆત કરી હતી અને પ્રોહિબિશન કેસો સંબંધિત ગુનાહિત પૂર્વવૃત્ત છુપાવ્યા હતા.

૫.૧ વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે હાલના કેસની હકીકતોમાં, અરજદાર દ્વારા પડકારવામાં આવેલી કાર્યવાહી સંપૂર્ણપણે એક નિયોક્તા તરીકેની ક્ષમતામાં રાજ્યમાં નિહિત વિવેકાધીન અને વાજબી સત્તાઓના દાયરામાં આવે છે, અને તેથી તેમાં ન્યાયિક દખલગીરીની જરૂર નથી. વિદ્વાન એ.જી.પી. શ્રી ઉધવાણીએ, આ દલીલના સમર્થનમાં, ૨૦૨૨ એસ.સી.સી. ઓનલાઈન એસ.સી. ૧૩૨૭ માં રિપોર્ટ થયેલ સ્ટેટ ઓફ મહારાષ્ટ્ર અને અન્ય વિરુદ્ધ માધુરી મારુતિ વિધાતે ના કેસમાં માનનીય સર્વોચ્ચ

અદાલતના નિર્ણય પર આધાર રાખ્યો છે, જેમાં નીચે મુજબ અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે:—

“૯. હાલની અપીલમાં સંકળાયેલા મુદ્દાની વિચારણા કરતી વખતે, મૃતક કર્મચારીના અવસાન પર અનુકંપાના આધારે આ કોર્ટ દ્વારા સ્થાપિત કાયદાનો સંદર્ભ લેવો અને ધ્યાને લેવો જરૂરી છે. તાજેતરના નિર્ણયમાં, આ કોર્ટને ડિરેક્ટર ઓફ ટ્રેઝરીઝ ઇન કર્પોરેટ વિરુદ્ધ વી. સોમ્યશ્રી, ૨૦૨૧ એસ.સી.સી. ઓનલાઇન એસ.સી. ૭૦૪ ના કેસમાં અનુકંપાના આધારે નિમણૂક આપવા સંબંધિત સિદ્ધાંતને ધ્યાને લેવાની તક મળી હતી. એન.સી. સંતોષ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ કર્પોરેટ, (૨૦૨૦) ૭ એસ.સી.સી. ૬૧૭ માં આ કોર્ટના નિર્ણયનો સંદર્ભ લીધા પછી, આ કોર્ટે અનુકંપાના આધારે નિમણૂક આપવા સંબંધિત સિદ્ધાંતોનો સારાંશ નીચે મુજબ આપ્યો છે:—

(૧) અનુકંપા નિમણૂક એ સામાન્ય નિયમનો અપવાદ છે;  
(૨) કોઈપણ આકાંક્ષી ઉમેદવારને અનુકંપા નિમણૂકનો કોઈ અધિકાર નથી;

(૩) રાજ્યની સેવામાં કોઈપણ જાહેર પદ પર નિમણૂક ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૪ અને ૧૬ અનુસારના સિદ્ધાંતના આધારે જ થવી જોઈએ;

(૪) અનુકંપાના આધારે નિમણૂક માત્ર રાજ્યની નીતિ દ્વારા નિર્ધારિત ધોરણો પૂર્ણ કરવાથી અને/અથવા નીતિ મુજબની પાત્રતાના માપદંડોના

સંતોષ પર જ કરી શકાય છે;

(૫) અરજીની વિચારણાની તારીખે પ્રવર્તમાન ધોરણો અનુકંપા નિમણૂકના દાવાની વિચારણા માટેનો આધાર હોવા જોઈએ.

૧૦. અનુકંપાના આધારે નિમણૂક અંગેના ચુકાદાઓની હારમાળામાં આ કોર્ટ દ્વારા સ્થાપિત કાયદા મુજબ, સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૪ અને ૧૬ હેઠળ ફરજિયાત કર્યા મુજબ તમામ સરકારી ખાલી જગ્યાઓ માટે તમામ ઉમેદવારોને સમાન તક પૂરી પાડવી જોઈએ. જોકે, મૃતક કર્મચારીના આશ્રિતને આપવામાં આવતી અનુકંપા નિમણૂક એ સદર ધોરણોનો અપવાદ છે. અનુકંપાનો આધાર એ એક રાહત (કન્સેશન) છે, અધિકાર નથી.

૧૨. આમ, ઉપરોક્ત ચુકાદાઓમાં આ કોર્ટ દ્વારા સ્થાપિત કાયદા મુજબ, અનુકંપા નિમણૂક એ જાહેર સેવાઓમાં નિમણૂકના સામાન્ય નિયમનો અપવાદ છે અને તે ચાલુ નોકરી દરમિયાન મૃત્યુ પામેલા અને પોતાના પરિવારને ગરીબીમાં તથા આજીવિકાના કોઈ સાધન વિના છોડી ગયેલા મૃતકના આશ્રિતોની તરફેણમાં છે, અને આવા કિસ્સાઓમાં, શુદ્ધ માનવતાવાદી વિચારણામાંથી એ હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને કે જ્યાં સુધી આજીવિકાનું કોઈ સાધન પૂરું પાડવામાં ન આવે ત્યાં સુધી પરિવાર બંને છેડા ભેગા કરવા સક્ષમ બનશે નહીં, નિયમોમાં મૃતકના એવા આશ્રિતોમાંથી એકને લાભદાયી રોજગારી પૂરી પાડવા માટે જોગવાઈ

કરવામાં આવી છે જે આવી રોજગારી માટે પાત્ર હોય. અનુકંપા રોજગારી આપવાનો સમગ્ર ઉદ્દેશ્ય, આમ, પરિવારને આકસ્મિક કટોકટીમાંથી બહાર આવવા સક્ષમ બનાવવાનો છે. તેનો ઉદ્દેશ્ય આવા પરિવારને કોઈ હોદ્દો આપવાનો નથી, મૃતક દ્વારા ધરાવતા પદની તો વાત જ અલગ છે.”

**૫.૨** વિદ્વાન એ.જી.પી. શ્રી ઉધવાણીએ વધુમાં રજૂઆત કરી છે કે અરજદારની નિમણૂક તા. ૦૩.૦૩.૨૦૦૫ ના સરકારી ઠરાવ દ્વારા, ખાસ કરીને તેની શરત નં. ૨, તા. ૦૭.૦૫.૨૦૧૧ ના નિમણૂક હુકમની શરત નં. ૯ સાથે વંચાણે લેતાં નિયંત્રિત થતી હતી. એવી દલીલ કરવામાં આવી છે કે અરજદારે નિમણૂકના સમયે કોઈપણ વિરોધ કે શંકા વિના ઉપરોક્ત નિયમો અને શરતોનો સ્વીકાર કર્યો હતો અને ત્યારબાદ ક્યારેય તેને પડકાર્યા નથી.

**૫.૩** ત્યારબાદ એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે સામાન્ય વહીવટ વિભાગ દ્વારા બહાર પાડવામાં આવેલ તા. ૦૩.૦૩.૨૦૦૫ નો સરકારી ઠરાવ સ્પષ્ટપણે આદેશ આપે છે કે નિમણૂક પામનારે સારા ચારિત્ર્યનું પ્રમાણપત્ર રજૂ કરવું આવશ્યક છે. વધારામાં, સદર સરકારી ઠરાવની શરત નં. ૪ પર આધાર રાખવામાં આવ્યો છે, જે નિર્ધારિત કરે છે કે નિમણૂક સંપૂર્ણપણે એડહોક ધોરણે છે અને જો કોઈ ગેરરીતિ અથવા ગેરવર્તણૂક જણાય તો નોટિસ આપ્યા વિના સેવા સમાપ્ત કરવાપાત્ર છે. ઉપરોક્ત સરકારી ઠરાવની શરત નં. ૪ નીચે મુજબ વંચાય છે:—

“જ. નિમણૂક સંપૂર્ણપણે હંગામી રહેશે. તદર્થ (એડહોક) ધોરણે નિમણૂક પામેલા ઉમેદવારની ગંભીર ગેરવર્તણૂક અથવા ગેરવર્તણૂકના કિસ્સામાં, તેમની તદર્થ નિમણૂક કોઈપણ નોટિસ વિના સમાપ્ત કરવામાં આવશે.”

**પ.૪** ત્યારબાદ, વિદ્વાન એ.જી.પી. શ્રી ઉદયવાણી દ્વારા રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે, હાથ ધરાયેલા વેરિફિકેશનના અનુસંધાને, પોલીસ અધિક્ષક, ગાંધીનગરની કચેરી તરફથી તા. ૩૧.૦૭.૨૦૧૧ નો અહેવાલ મળ્યો હતો, જે દર્શાવે છે કે અરજદાર સામે પ્રોહિબિશન એક્ટ હેઠળ બે ગુના નોંધાયા હતા. એવી દલીલ કરવામાં આવી છે કે અરજદારે ગાંધીનગર ખાતે વિદ્વાન એડિશનલ સિનિયર સિવિલ જજની અદાલત સમક્ષ સદર ગુનાઓ સંબંધમાં પોતાનો ગુનો પણ કબૂલ કર્યો હતો.

**પ.૫** વધુમાં એવું જણાવવામાં આવ્યું છે કે, સંબંધિત સરકારી શાળાના આચાર્ય અને તલાટી-કમ-મંત્રી, ગાંધીનગર સાથેની પૂછપરછ પરથી એ બાબત સામે આવી હતી કે અરજદારના શાળા છોડ્યાના પ્રમાણપત્રમાં નોંધાયેલી જન્મ તારીખ અને જન્મના દાખલામાં દર્શાવેલ જન્મ તારીખ વચ્ચે વિસંગતતા હતી. ઉપરોક્ત સામગ્રીના આધારે, સામાવાળા સત્તાવાળાઓએ એવો અભિપ્રાય રચ્યો હતો કે અરજદારે તેમની નિમણૂકનું નિયમન કરતી લાગુ શરતોનો ભંગ કર્યો હતો. પરિણામે, એવું નક્કી કરવામાં આવ્યું હતું કે અરજદારની સેવાઓ સમાપ્ત કરવાપાત્ર હતી. ઉપરોક્ત બાબતોને ધ્યાને લેતાં, એવી વિનંતી કરવામાં આવી

છે કે સેવા સમાપ્તિની વાદગ્રસ્ત કાર્યવાહી કાયદેસર, વાજબી અને નિયમનકારી નિયમો તથા શરતો અનુસાર છે, અને તેથી તેમાં કોઈ દખલગીરીની જરૂર નથી.

૬. સંબંધિત પક્ષકારો તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વકીલોને સાંભળ્યા પછી અને રેકૉર્ડ પરની સામગ્રીનું અવલોકન કર્યા પછી, આ કોર્ટને જણાય છે કે અરજદારની સેવાઓની વાદગ્રસ્ત સમાપ્તિ બે કારણો પર આધારિત છે, એટલે કે: (૧) શાળા છોડ્યાના પ્રમાણપત્રની સરખામણીએ જન્મના દાખલામાં દર્શાવેલ અરજદારની જન્મ તારીખમાં કથિત વિસંગતતા; અને (૨) વર્ષ ૨૦૦૭ અને ૨૦૦૮ માં અરજદાર સામે પ્રોહિબિશન ગુનાઓની નોંધણી અને તેની સાબિતી.

૭. જ્યાં સુધી જન્મ તારીખમાં વિસંગતતાને લગતા પ્રથમ કારણનો સંબંધ છે, રેકૉર્ડ પરથી એ બાબત સામે આવે છે કે વર્ષ ૨૦૧૧ માં નિમણૂકના સમયે અરજદારે સામાવાળા સત્તાવાળાઓ દ્વારા જરૂરી તમામ દસ્તાવેજો રજૂ કર્યા હતા. જો સામાવાળાઓને સદર દસ્તાવેજોની સત્યતા અથવા અસંગતતા અંગે કોઈ શંકા કે વાંધો હતો, તો સંબંધિત સમયે યોગ્ય વેરિફિકેશન હાથ ધરવું અથવા અરજદાર પાસેથી ખુલાસો માંગવો તેમના માટે અનિવાર્ય હતું. જોકે, એ સ્પષ્ટ છે કે, તે રીતે રજૂ કરાયેલા દસ્તાવેજોના વેરિફિકેશન પછી, સામાવાળા સત્તાવાળાઓએ અરજદારની તરફેણમાં નિમણૂક હુકમ જારી કરવાની કાર્યવાહી આગળ વધારી હતી. કોઈનો પણ એવો કેસ નથી કે અરજદારે કોઈપણ સામગ્રી છુપાવી હોય અથવા કોઈ બનાવટી દસ્તાવેજ રજૂ કર્યો હોય.

૮. ત્યારબાદ, અરજદારે તા. ૨૪.૧૧.૨૦૨૫ ના વધારાના સોગંદનામા દ્વારા સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું છે કે જન્મના દાખલામાં નોંધાયેલી જન્મ તારીખને આખરી ગણવામાં આવે અને સેવા રેકૉર્ડમાં સદર તારીખ દર્શાવવામાં તેમને કોઈ વાંધો નથી અને શાળા છોડ્યાના પ્રમાણપત્રમાં દર્શાવેલ જન્મ તારીખના આધારે અન્યથા મળવાપાત્ર કોઈપણ દાવા કે લાભનો સ્પષ્ટપણે ત્યાગ કર્યો છે. એ બાબત પણ નોંધવી પ્રસ્તુત છે કે અદાલતી ચુકાદાઓએ સતત સ્વીકાર્યું છે કે, જન્મ તારીખ સંબંધિત દસ્તાવેજો વચ્ચે અસંગતતાના કિસ્સામાં, જન્મના દાખલાની નોંધ પ્રબળ બને છે. આ સંદર્ભમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે (૨૦૦૯) ૭ એસ.સી.સી. ૨૮૩ માં રિપોર્ટ થયેલ સિડકો વિરુદ્ધ વસુધા ગોરખનાથ માંડવલેકર ના કેસમાં નીચે મુજબ ઠરાવ્યું છે:—

“૧૮. વૈધાનિક સત્તાવાળાઓ દ્વારા નિભાવવામાં આવતું જન્મ અને મરણનું રજિસ્ટર સત્યતાનું અનુમાન ઉપજાવે છે. વૈધાનિક રજિસ્ટરોમાં કરવામાં આવેલી આવી નોંધો ઇન્ડિયન એવિડન્સ એક્ટની કલમ ૩૫ મુજબ પુરાવા તરીકે ગ્રાહ્ય છે. તે શાળાના રજિસ્ટરમાં કરવામાં આવેલી નોંધ પર પ્રબળ રહેશે, ખાસ કરીને, એવા કોઈ પુરાવાની ગેરહાજરીમાં કે તે સામાવાળાના વાલીના કહેવાથી નોંધવામાં આવી હતી.”

૯. આ કોર્ટ દ્વારા ૨૦૧૮ (૦) એ.આઈ.જે.ઈ.એલ.—એચ.સી. ૨૩૯૭૫૧ માં રિપોર્ટ થયેલ તનિષા મનોજ અગ્રવાલ તેના કુદરતી વાલી પિતા મનોજ સાગરમલ અગ્રવાલ મારફતે વિરુદ્ધ સેન્ટ્રલ બોર્ડ ઓફ સેકન્ડરી

એજ્યુકેશન ના કેસમાં આ જ વલણ અપનાવવામાં આવ્યું છે, જેમાં નીચે મુજબ ઠરાવવામાં આવ્યું હતું:-

“૮. બાબતના ઉપરોક્ત હકીકતલક્ષી પાસાઓમાં, જો માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા આપવામાં આવેલા ઉપરોક્ત નિર્ણયો, જેના પર અરજદારના વિદ્વાન વકીલ દ્વારા આધાર રાખવામાં આવ્યો છે, તેને ધ્યાને લેવામાં આવે તો, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠરાવ્યું છે કે વૈધાનિક સત્તાવાળાઓ દ્વારા નિભાવવામાં આવતું જન્મ અને મરણનું રજિસ્ટર સત્યતાનું અનુમાન ઉપજાવે છે. વૈધાનિક રજિસ્ટરોમાં કરવામાં આવેલી આવી નોંધો એપિડેમિયોલોજીકલ કલમ ૩૫ મુજબ પુરાવામાં ગ્રાહ્ય છે અને તે શાળાના રજિસ્ટરમાં થયેલી નોંધ પર પ્રબળ રહેશે, ખાસ કરીને બાળકના વાલીના કહેવાથી તે નોંધવામાં આવી હતી તેવા કોઈ પુરાવાના અભાવે. હાલના કેસમાં, ઉપર અવલોકન કર્યા મુજબ, સુનાવણી દરમિયાન અરજદારના વિદ્વાન વકીલ દ્વારા જે મૂળ જન્મનો દાખલો બતાવવામાં આવ્યો છે તે પરથી, સક્ષમ સત્તામંડળ દ્વારા જારી કરાયેલા જન્મના દાખલામાં નોંધાયેલી જન્મ તારીખ ૧૮.૧.૨૦૦૧ છે અને તેથી સક્ષમ સત્તામંડળ દ્વારા જારી કરાયેલા સદર પ્રમાણપત્રની સત્યતા અંગે અનુમાન રહેલું છે.”

૧૦. જ્યાં સુધી અરજદાર સામે નોંધાયેલા પ્રોહિબિશન કેસો સંબંધિત બીજા મુદ્દાનો સંબંધ છે, આ કોર્ટના ધ્યાને લાવવામાં આવ્યું છે કે, વર્ષ ૨૦૧૧

માં નિમણૂકના સમયે, અરજદાર માટે કોઈ પેવિંગ કે પૂર્ણ થયેલા ફોજદારી કેસોની વિગતો જાહેર કરવી જરૂરી નહોતી. અરજીના પાના નં. '૨૧' પર દર્શાવેલ વિભાગ દ્વારા માંગવામાં આવેલા દસ્તાવેજોનું અવલોકન દર્શાવે છે કે અરજદાર પાસેથી આવી કોઈ માહિતી માંગવામાં આવી ન હતી. એવું અવલોકન કરવામાં આવે છે કે જો આવી માહિતી આપવાનું ખાસ નિર્દેશિત કરવામાં આવ્યું હોત અને તેમ છતાં અરજદાર તે રજૂ કરવામાં નિષ્ફળ રહ્યા હોત, તો બાબત અલગ આધાર પર હોત. જોકે, હાલના કેસની હકીકતોમાં, રેકૉર્ડ પરની સામગ્રી પ્રથમ દ્રષ્ટિએ સૂચવે છે કે અરજદારના પક્ષે સુસંગત માહિતી છુપાવવા કે દબાવવાનો કોઈ કેસ નહોતો.

૧૧. માર્ગદર્શક સિદ્ધાંત તરીકે સંદીપ કુમાર (ઉપર મુજબ) ના કેસમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા સ્થાપિત કાનૂની સિદ્ધાંતને લાગુ કરતાં, એ સ્પષ્ટ છે કે વર્ષ ૨૦૦૭ અને ૨૦૦૮ ના સંબંધિત પ્રોહિબિશન કેસો અનુક્રમે તા. ૦૮.૦૭.૨૦૦૭ અને ૧૩.૦૧.૨૦૦૮ ના રોજ રૂ. ૫૦/- અને રૂ. ૧૦૦/- ના નજીવા દંડ સાથે પૂર્ણ થઈ ગયા હતા. આવા સંજોગોમાં, આ કોર્ટનો એવો અભિપ્રાય છે કે ઉદાર વલણ અપનાવવું જરૂરી છે, કારણ કે સંબંધિત ગુનાઓમાં એટલી ગંભીર કક્ષાની નૈતિક અધમતા (મોરલ ટર્પિટ્યુડ) સંકળાયેલી નથી કે જેનાથી અરજદાર સેવામાંથી વંચિત થઈ જાય. તે અનુસાર, સદર ઘટનાઓ અરજદારની રોજગારી માટે અવરોધક બનવી જોઈએ નહીં.

૧૨. ઉપરોક્ત ચર્ચાના સંદર્ભમાં, અને લાગુ પડતા કાનૂની સિદ્ધાંતોની પૃષ્ઠભૂમિમાં રેકૉર્ડ પરની સામગ્રીની સમગ્ર વિચારણા કરતાં, આ કોર્ટને જણાય છે કે વાદગ્રસ્ત સેવા સમાપ્તિનો હુકમ જારી કરતાં પહેલાં જે પદ પર હતા તે પદ પર અરજદાર પુનઃસ્થાપિત થવાના હકદાર છે. જોકે, એ સ્પષ્ટ કરવામાં આવે છે કે તા. ૨૪.૧૧.૨૦૨૫ ના સોગંદનામામાં તેમના દ્વારા આપવામાં આવેલી સ્પષ્ટ બાંહેધરીને ધ્યાને લેતાં અરજદાર શાળા છોડ્યાના પ્રમાણપત્રમાં નોંધાયેલી જન્મ તારીખના આધારે કોઈપણ લાભ મેળવવા હકદાર રહેશે નહીં. તમામ હેતુઓ માટે, જન્મના દાખલામાં નોંધાયેલી જન્મ તારીખને આખરી અને બંધનકર્તા ગણવામાં આવશે.

૧૩. પરિણામે, હાલની અરજી સફળ થાય છે. તા. ૨૫.૦૩.૨૦૧૩ નો સેવા સમાપ્તિનો વાદગ્રસ્ત હુકમ આથી રદ અને બાતલ કરવામાં આવે છે. સામાવાળાઓને અરજદારને તમામ આનુષંગિક લાભો સાથે સેવામાં પુનઃસ્થાપિત કરવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવે છે, જાણે કે સેવા સમાપ્તિનો હુકમ ક્યારેય પસાર કરવામાં આવ્યો જ ન હતો. ઉપરોક્ત હદ સુધી રૂલ સંપૂર્ણ (એન્સોલ્યુટ) કરવામાં આવે છે.

(ડી.એન.રે, ન્યાયમૂર્તિ)

બીના શાહ

આ હુકમની મૂળ નકલ પર માનનીય ન્યાયમૂર્તિશ્રી દ્વારા સહી કરવામાં આવી છે.  
ડિજિટલી સહી કરનાર: બીના એ. શાહ(HC00353), પ્રિન્સિપલ પ્રાઇવેટ સેક્રેટરી, ગુજરાત  
હાઇકોર્ટ ખાતે તા. ૨૦/૦૪/૨૦૨૬ ૧૮:૨૪:૫૮

***This judgment has been translated using an AI-assisted translation tool.***

=====

**અસ્વીકરણ:** સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

**DISCLAIMER:** The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.